

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate 13(1) (2023)

ISSN 2657–8549

DOI 10.24917/26578549.13.1.10

Paulina Rus

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0001-6974-994X

Żaneta Zając

Centrum Symulacji i Doskonalenia Zarządzania Bezpieczeństwem „Pro Patria, Pro Civium”,

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0002-4080-7541

Państwowa Straż Pożarna w zwalczaniu zagrożeń o charakterze epidemiologicznym na przykładzie województwa małopolskiego

The State Fire Service in combating epidemiological threats on the example of the Małopolskie Voivodeship

Abstrakt

Celem artykułu jest przedstawienie roli i zadań Państwowej Straży Pożarnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem współczesnych zagrożeń epidemiologicznych, jakimi jest pandemia Covid-19. Opracowanie ma na celu rozwinięcie sformułowanego problemu badawczego dotyczącego roli Państwowej Straży Pożarnej na przykładzie województwa małopolskiego w zwalczaniu zagrożeń epidemiologicznych oraz wskazanie formy i stopnia zaangażowania strażaków w prowadzone wówczas działania, mające na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się pandemii ww. chorób. Dla lepszego zobrazowania przedmiotu badań wykorzystano działania wybranych jednostek ratowniczo-gaśniczych zlokalizowanych na terenie województwa małopolskiego. Badania oparto w dużej mierze na analizie literatury przedmiotu, wydawanych corocznie biuletynów informacyjnych, bieżących artykułów ukazujących się w prasie lokalnej, a także wzmianek publikowanych na stronach rządowych oraz na stronach Państwowej Straży Pożarnej. Wnioski z badań wskazują na duże zaangażowanie strażaków, którym powierzono szeroki zakres zadań w czasie pandemii. Z danych wynika również, że pomimo występowania nietypowych dla naszego regionu zagrożeń epidemiologicznych, jednostki te charakteryzowały się dużą skutecznością w ich zwalczaniu oraz chętnie wspierały i pomagały innym osobom i instytucjom.

Słowa kluczowe: pandemia, Covid-19, Państwowa Straż Pożarna, województwo małopolskie, zagrożenia epidemiologiczne

Abstract

The aim of the article is to present the role and tasks of the State Fire Service in Poland, with particular emphasis on contemporary epidemiological threats, which is the Covid-19 pandemic. The study is to develop the formulated research problem regarding the role of the State Fire Service on the example of the Lesser Poland Voivodeship in combating epidemiological threats and to indicate the form and degree of involvement of firefighters in the activities carried out at that time aimed at limiting the spread of the above-mentioned diseases pandemic. To better illustrate the subject of the research, the activities of selected rescue and firefighting units located in the Małopolskie Voivodeship were used. The research was largely based on an analysis of the literature on the subject, annually published information bulletins, current articles appearing in the local press, as well as mentions published on government websites and on the websites of the State Fire Service. The conclusions from the research indicate the high commitment of firefighters, who were entrusted with a wide range of tasks during a pandemic. The data also show that, despite the occurrence of epidemiological threats atypical for our region, these units were highly effective in combating them and willingly supported and helped other people and institutions.

Keywords: pandemic, Covid-19, State Fire Service, Małopolskie Voivodship, epidemiological threats

Wprowadzenie

Poczucie bezpieczeństwa odczuwane przez ludność cywilną, państwo czy podmioty odpowiedzialne za zapewnienie tego elementu od zawsze było zróżnicowane. Choć wszystkie te podmioty są ze sobą powiązane i w większości przypadków realizują podobne założenia na rzecz zapewnienia wspólnego dobra, to jednak niewątpliwie będą występować różnice w podejściu do pewnych zagrożeń i ich znaczenia. Pandemia Covid-19 jest zupełnie czymś innym i stanowi innego rodzaju skalę wyzwań zarówno dla ludności cywilnej, jak i dla państwa i służb, w kontekście teraźniejszym i przyszłym. Jest to niezwykle ważny determinant kierunku rozwoju oraz środowiska bezpieczeństwa Państwowej Straży Pożarnej, tj. szanse, wyzwania, ryzyko oraz zagrożenia, w aspekcie innych potencjalnych niebezpieczeństw o charakterze epidemiologicznym, które mogą wystąpić w niedalekiej przyszłości na skutek globalizacji.

Ponadto, problematyka niniejszego artykułu jest odpowiedzią na zagadnienia związane z obszarem bezpieczeństwa, zwłaszcza narodowego, personalnego i zdrowotnego, a także zaangażowania w pomoc cywilnej ludności przez strażaków, którzy będąc na tzw. „pierwszej linii frontu” biorą czynny udział w zabezpieczeniu wielu istotnych ogniw w łańcuchu bezpieczeństwa i ciągłości zadań niezwiązanych z Covid-19, po to, aby zabezpieczyć województwo małopolskie przed potencjalnymi innymi zagrożeniami naturalnymi, tj. powodziami, ulewnymi deszczami, trąbami powietrznymi, burzami i innymi. W związku z tym problem badawczy niniejszego artykułu zawiera się w pytaniu: jaką rolę pełni Państwowa Straż Pożarna na przykładzie województwa małopolskiego w zwalczaniu zagrożeń o charakterze epidemiologicznym?

W tym niezwykle trudnym okresie, który wystawił na próbę cały system bezpieczeństwa oraz dyspozycję służb, przedmiot badań koncentruje się na obecnych

i przyszłych zagrożeniach naturalnych z naciskiem na epidemiologiczne, które będą stanowić o wydolności nie tylko systemu ochrony zdrowia, ale i gotowości do pełnienia ustawowych obowiązków połączonych z ochroną ludności i ratownictwem.

Ustawowe zadania Państwowej Straży Pożarnej zmieniały się na przestrzeni minionych lat. Ich forma oraz zakres były poszerzane o kolejne kompetencje, rozszerzając zakres pełnionej służby wobec społeczeństwa oraz infrastruktury. 24 sierpnia 1991 r. w związku z przyjęciem dwóch ustaw, tj. ustawy o Państwowej Straży Pożarnej oraz ustawy o ochronie przeciwpożarowej rozpoczął się nowy etap w dziejach historii pożarnictwa. Zgodnie z literą nowych aktów prawnych komendant główny PSP został centralnym organem administracji państwowej w sprawach ochrony przeciwpożarowej oraz organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. 1 lipca 1992 r. działalność rozpoczęła Państwowa Straż Pożarna jako zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt formacja, przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami (Popis, 2013: 19).

Metodologia niniejszego artykułu opiera się na kilku metodach badawczych. Najważniejszą z nich jest metoda analizy treści, która odnosić się do materiałów źródłowych oraz publikacji literatury przedmiotu związanej z Państwową Strażą Pożarną, zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim, a także pandemią wirusa SARS-CoV-2. Kolejną równie istotną metodą zastosowaną w niniejszym opracowaniu jest metoda instytucjonalno-prawna, która związana jest z analizą aktów prawnych, dokumentów oraz oficjalnych raportów, wskazujących na szeroki zakres zadań prowadzonych przez strażaków z PSP. Element ten stanowi także punkt wyjścia do rozważań nad transformacją badanej formacji umundurowanej na przestrzeni lat jej funkcjonowania. W niewielkim stopniu została również wykorzystana metoda statystyczna, która posłużyła do przedstawienia Państwowej Straży Pożarnej w liczbach oraz zobrazowania pandemii Covid-19 zarówno w Polsce, jak i województwie małopolskim.

Ustawowe zadania strażaków działających w ramach PSP

O podstawowych zadaniach Państwowej Straży Pożarnej w szczególności mówi art. 2 wspomnianej ustawy z 1991 r. o działalności Państwowej Straży Pożarnej (Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, art. 2). Wskazuje on w kolejności, że strażacy podejmują się działań mających na celu:

8. rozpoznawanie zagrożeń pożarowych jak i innych miejscowych;
9. organizowanie oraz prowadzenie akcji ratowniczych zarówno w czasie: pożarów, występowania klęsk żywiołowych, czy też likwidacji miejscowych zagrożeń;
10. wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych, szczególnie w czasie występowania klęsk żywiołowych oraz w trakcie likwidacji miejscowych zagrożeń wspomagając inne służby ratownicze;
11. kształcenie kadr zgodnie z potrzebami Państwowej Straży Pożarnej, innych jednostek ochrony przeciwpożarowej, a także powszechnego systemu ochrony ludności;
12. prowadzenie stałego nadzoru przestrzegania przepisów przeciwpożarowych;
13. podejmowanie prac o charakterze naukowo-badawczym, związanych z tematyką ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony ludności;

14. współdziałanie z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w celu odpowiedniego realizowania przeznaczonych mu ustawowo zadań;
15. współpracowanie ze strażami pożarnymi oraz służbami ratowniczymi innych państw, czy organizacji międzynarodowych. Wspomniana współpraca odbywać się może na podstawie umów międzynarodowych lub innych, odrębnych przepisów, które są wiążące dla Rzeczypospolitej Polskiej;
16. realizację innych zadań, które również wynikają z umów międzynarodowych lub innych, odrębnych przepisów, wiążących Rzeczpospolitą Polską. Zasady i zakres wykonywanych zadań ujęte zostały w wyżej wymienionych regulacjach.

Państwowa Straż Pożarna włączona jest do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) i jest jego głównym ogniwem. Niebagatelne znaczenie odgrywają w tym względzie także strażacy włączeni do systemu, a przynależący do Ochotniczych Straży Pożarnych. Częścią struktury są także zakładowe straże pożarne, Wojskowe Straże Pożarne oraz Lotniskowe Służby Ratowniczo-Gaśnicze. Centralnym organem administracji rządowej przeznaczonym do organizacji KSRG oraz tworzenia i utrzymywania na odpowiednim poziomie ochrony przeciwpożarowej jest Komendant Główny PSP. System ten działa na trzech poziomach, które odpowiadają strukturze administracyjnej – powiatowym, wojewódzkim oraz krajowym. KSRG utworzony został aby sprostać pojawiającym się i zmieniającym zagrożeniom, które uwarunkowane są rozwojem cywilizacyjnym, postępem technologicznym, ale także rozwijającą się urbanizacją.

W ramach systemu strażacy zgodnie z posiadanymi siłami i środkami współpracują z innymi inspekcjami, służbami, strażami, a także pozostałymi podmiotami zobligowanymi na drodze umowy cywilnoprawnej do współdziałania w akcjach ratowniczych. Wśród nich znajdują się chociażby: Policja, Straż Miejska, Państwowe Ratownictwo Medyczne, Straż Graniczna, Centra Zarządzania Kryzysowego, a także organizacje pozarządowe m.in. GOPR, WOPR, TOPR, PCK, ZHP (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 34–35).

KSRG odpowiada za ratowanie życia i zdrowia, a także mienia i środowiska, zwalczanie pożarów, przeciwdziałanie i zmniejszanie skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zdarzeń. Strażacy z PSP podejmują się także działań związanych z zabezpieczaniem wydarzeń masowych lub katastrof. System ten angażuje się również w prognozowanie i rozpoznawanie możliwych do wystąpienia w perspektywie czasu zdarzeń na wybranym obszarze. Prowadzą także działania specjalistyczne związane m.in. z ratownictwem chemicznym, ekologicznym, technicznym czy też rozwiązywaniem kwestii dotyczących zagrożeń wynikających z występowania czynników biologicznych oraz zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Strażacy z KSRG wykonują często zadania m.in. w grupach wodno-nurkowych, wysokościowych, a szczególnie poszukiwawczo-ratowniczych. System ten przeznaczony jest do organizowania pomocy ratowniczej, ale także humanitarnej zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jak i poza jej granicami. Podmioty należące do opisywanej struktury (wraz z posiadanym sprzętem i wyszkoleniem) w sytuacji wystąpienia nagłego zagrożenia są w stanie zadysponować swoje siły i środki w trybie pilnym. Ma to na celu umożliwienie ich przybycia na miejsce zdarzenia w jak najkrótszym czasie (KG PSP, 2022).

Państwowa Straż Pożarna na obszarze województwa małopolskiego – charakterystyka

Na obszarze województwa małopolskiego wyróżnić można kolejne jednostki organizacyjne PSP: Komenda Wojewódzka PSP w Krakowie, 19 podlegających po nią komend powiatowych, w tym 3 komendy miejskie znajdujące się w Krakowie, Tarnowie oraz Nowym Sączu. W skład komend powiatowych/miejskich PSP na obszarze opisywanego województwa wchodzi 32 jednostki ratowniczo-gaśnicze (JRG), a także 2 posterunki JRG (w Siedliskach od 2005 r. oraz od 2006 r. w Mszanie Dolnej). Do tego wyliczenia należy dodać także jednostkę organizacyjną szczebla centralnego jaką jest Szkoła Aspirantów PSP znajdująca się w Krakowie. Rozmieszczenie tych podmiotów zostało graficznie przedstawione na mapie województwa – Rysunek 1. Obecnie funkcję Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej od czerwca 2020 r. pełni st. bryg. Piotr Filipek (KW PSP, 2022).

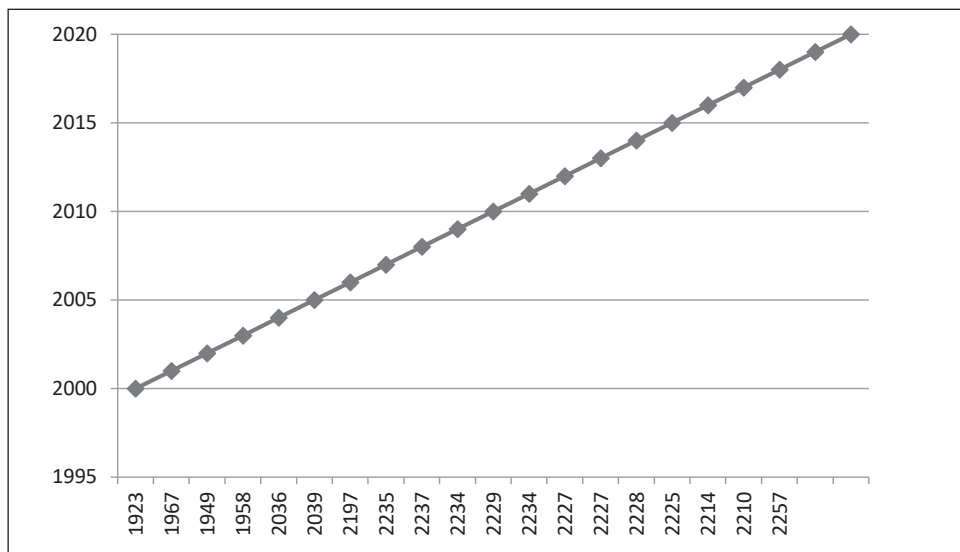
Rys. 1. Rozmieszczenie Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych oraz posterunków czasowych Państwowej Straży Pożarnej na obszarze województwa małopolskiego (stan na 31.12.2021 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynu Informacyjnego Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2002, s. 7

Na dzień 31.12.2020 r. ilość etatów strażaków we wszystkich jednostkach organizacyjnych PSP w województwie małopolskim wynosiła łącznie 2252 (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 34–35). Dla porównania w roku 1999 całościowa liczba zatrudnionych to jedynie 1972 osoby. Należy mieć przy tym na uwadze, że na wskazanym obszarze od zmiany podziału administracyjnego z 1999 r. w województwie małopolskim przybyły dwie JRG. Jedną z nich jest JRG nr 7 w Krakowie oraz JRG nr 2 w Tarnowie. Jednostki te zyskały swoje siedziby odpowiednio w latach 2004 oraz 2007 (Kądziołka, 2012; Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 90–91). Na sytuację związaną ze wzrostem zatrudnienia miała wpływ także wzrastająca liczba mieszkańców, szczególnie dużych miast, a także rosące i zmieniające się zagrożenia. Do kwestii podnoszenia liczby etatów należy dodać także konieczność odpowiedzi na poszerzanie kompetencji i zadań powierzonych strażakom z PSP. Zmieniający się stan zatrudnienia pracowników na przestrzeni lat 1999–2020 przedstawia Wykres 1.

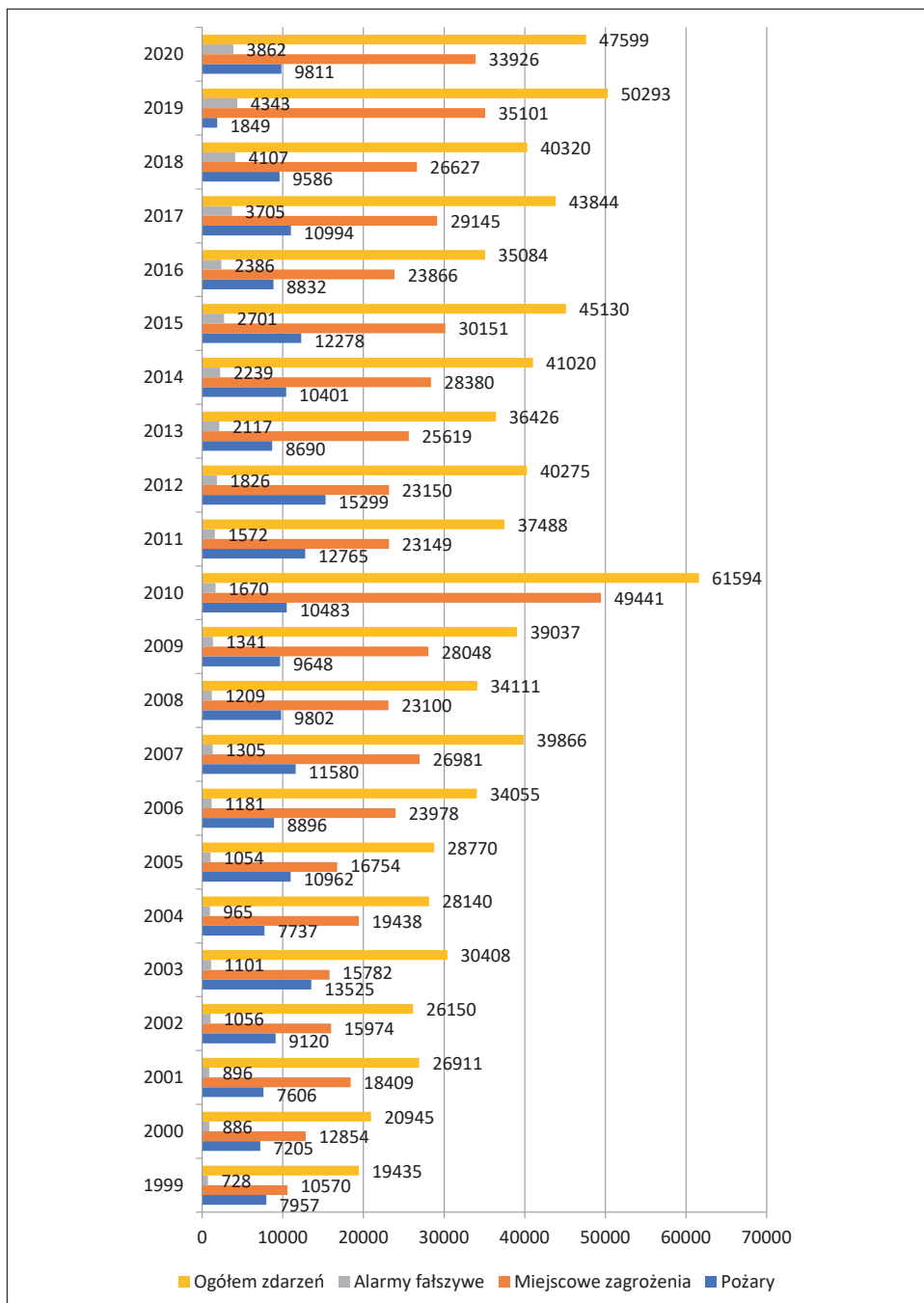
Wykres 1. Stan zatrudnienia funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych PSP (dane na koniec roku kalendarzowego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynów Informacyjnych wydawanych przez KW PSP w Krakowie

Na obszarze Małopolski zauważyć można znaczący wzrost liczby zdarzeń, do których wysyłane są JRG. Wyjazdy związane z gaszeniem pożarów na przestrzeni lat utrzymywały się na względnie podobnym poziomie. Liczba ta nie jest jednak stała i waha się na przestrzeni lat. Największy skok wskazanego typu wyjazdów odnotowano w 2012 roku, kiedy to JRG z opisywanego obszaru podjęły 15299 tego rodzaju akcji. Najmniej wyjazdów związanych z pożarami odnotowywano z kolei w roku 2019. Statystyki wskazują w tym czasie na 1849 przejazdów gaśniczych.

Wykres 2. Ilość zdarzeń podejmowanych przez PSP na obszarze województwa małopolskiego wg ich rodzaju w latach 1999–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynów Informacyjnych wydawanych przez KW PSP w Krakowie

W dużej mierze zauważalny jest także sukcesywny wzrost udziału strażaków z PSP w działaniach dotyczących zabezpieczenia zdarzeń związanych z występowaniem sytuacji określanych jako miejscowe zagrożenia¹. Na przełomie XX i XXI wieku (w latach 1999–2002) odnotowywano od 10 do 18 tysięcy tego typu zdarzeń rocznie. Z kolei ostatnie lata, a szczególnie rok 2019 i 2020 wskazują na zwielokrotnienie wyjazdów do miejscowych zdarzeń. W tych latach JRG podejmowały w tym zakresie około 34–35 tys. akcji. Najwięcej tego typu zdarzeń (blisko 50 tys.) odnotowano w 2010 roku.

Rokrocznie od 1999 r. sukcesywnie wzrasta liczba fałszywych alarmów. W 1999 r. było ich 728, z kolei w 2020 aż 3862. Odnotować można tylko kilka lat, w których liczba fałszywych alarmów była nieznacznie niższa od roku poprzedzającego. Takie sytuacje miały miejsca w latach: 2004 (spadek o 36 zgłoszeń w porównaniu z rokiem ubiegłym), 2008 (spadek o 96 zgłoszeń), 2011 (spadek o 98 zgłoszeń). Znaczące spadki zaobserwowano z kolei w latach: 2016 (spadek o 315) oraz 2020 (spadek o 481). Ostatni opisany rok – 2020, jest szczególnie ze względu na rozprzestrzeniającą się pandemię Covid-19. Powyżej opisane kwestie szczegółowej odzwierciedla Tabela 2.

Charakterystyka pandemii choroby Covid-19 w Polsce

Pandemia choroby zakaźnej Covid-19 wywołana wirusem SARS-CoV-2 w pierwszej kolejności atakuje układ oddechowy nosiciela. Sama nazwa Covid-19 pochodzi od angielskich słów: *CO*rona*V*irus i *disease*. W kolejności oznaczają one: nawiązanie do rodziny koronawirusów, następnie chorobę, a także liczbę odnoszącą się do roku pojawienia się danego wariantu wirusa odpowiadającego za wystąpienie choroby. Najczęściej zakażenie koronawirusem objawia się lekkim przeziębieniem, ale może również prowadzić do rzadkich i poważnych w skutkach chorób, których przebieg zakończyć się może zespołem ostrej niewydolności oddechowej, a nawet w konsekwencji doprowadzić do zgonu osoby chorej (Zając, Ziarko, 2022: 139–145).

Pierwsze przypadki Covid-19 pojawiły się w listopadzie 2019 roku w Chińskiej Republice Ludowej, a dokładniej w prowincji Hubei w mieście Wuhan. Według oficjalnych informacji pacjent zero zaraził się wirusem na targu, gdzie sprzedawano dzikie zwierzęta i owoce morza. W początkowej fazie wirus SARS-CoV-2 został skategoryzowany jako 2018-nCoV, co miało podkreślić, że jest to zupełnie nowy wirus z rodziny korony. Jednak z biegiem czasu dostrzeżono duże podobieństwo do wirusa z tej samej rodziny – SARS-CoV, który pojawił się w Azji w 2003 roku. Rozwój epidemii na przełomie drugiej i trzeciej dekady XXI wieku był bardzo dynamiczny, głównie za sprawą globalizacji oraz braku wystarczających informacji na temat nowego, potencjalnego zagrożenia o charakterze masowym. W krótkim czasie pierwsze ogniska nowej choroby pojawiły się na innych kontynentach. Wówczas Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), monitorująca rozwój sytuacji epidemiologicznej w każdym rejonie globu, zwracała

---

¹ Według art. 2. ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, za miejscowe zagrożenia uznawane są „zdarzenia wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody niebędące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobiegnięcie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków”.

szczególną uwagę na tempo rozprzestrzeniania się nowych zakażeń. W związku z pogarszającą się sytuacją, 11 marca 2020 roku WHO przekształciła epidemię choroby Covid-19 w zdarzenie o charakterze pandemicznym (Zajac, Ziarko, 2022: 139–145).

Zjawisko to pod koniec 2019 roku, a w Polsce na początku 2020 zmieniło oblicze przyszłości², ale przede wszystkim bezpieczeństwa rozumianego jako stan pewności i stabilizacji oraz procesu, do którego nieustannie każdy dąży. Ponadto, występujące zagrożenie o charakterze naturalnym, jakim jest Covid-19, stanowi główny punkt odniesienia do stanu przygotowania podmiotów bezpieczeństwa narodowego do zagrożeń niemilitarnych, które bardzo często występują gwałtownie, aczkolwiek w odpowiedni sposób zaplanowane i uwzględnione w działaniach strategicznych, nie powinny wprowadzać chaosu i dezorganizacji, jakie miały miejsce wiosną 2020 roku na terytorium całego państwa.

Przebieg pandemii, zarówno w województwie małopolskim, jak i w całym kraju, był niezwykle dynamiczny i początkowo nieprzewidywalny. Należy tutaj rozróżnić wąską i szeroką perspektywę zaistniałej sytuacji epidemiologicznej, która odnosi się do blisko i daleko idących konsekwencji oraz zmian – również pośród służących strażaków Państwowej Straży Pożarnej. Niewątpliwie wąska perspektywa pandemii odnosi się do bezpośredniego zaangażowania PSP w pomoc, zarówno podmiotom samorządowym, jak i podmiotom świadczącym usługi medyczne, a także udziału w służbie społeczeństwu małopolskiemu. Natomiast szeroka perspektywa zaangażowania w działalność zmierzającą do minimalizowania skutków pandemii w dużej mierze odnosi się do zmian w sposobie realizacji zadań przez Państwową Straż Pożarną, a mianowicie zwiększeniu przyszłych kompetencji w zakresie działalności podczas tego rodzaju zagrożeń, których skala jest znacząca i dotyka całej społeczności, a nie tak, jak w przypadku pożaru – jednego bądź kilku obiektów.

Od początku pandemii do dzisiaj, tj. 2 marca 2022 r., w całym województwie małopolskim potwierdzono 443 377 przypadków Covid-19. Odnotowano również 9 850 zgonów. Podczas, gdy liczba mieszkańców Małopolski wynosi 3 410 441 mieszkańców (stan na grudzień 2020) (Czystowski, 2022; Województwo małopolskie w liczbach, 2022).

Kluczowym elementem przeciwdziałania Covid-19 powinna być profilaktyka. Ze względu na dynamikę rozwoju zagrożenia epidemicznego w państwie wdrożono restrykcyjny reżim sanitarny, który m.in. był realizowany za pośrednictwem zasady „DDM” – dystans, dezynfekcja, maseczka. Nieco później, tj. schyłkiem 2020 roku, włączono do profilaktyki również szczepienia populacyjne, których celem było osiągnięcie odporności zbiorowej. Minimalny jej próg wynosi 85% (Zajac, Ziarko, 2022: 139–145). Wprowadzony dystans społeczny egzekwowany był we wszystkich miejscach publicznych, również podmiotach świadczących różnego rodzaju usługi. Przede wszystkim polegało to na ograniczeniu liczby osób przebywających jednocześnie na powierzchni danego obiektu. Oprócz tego, niewątpliwie należy wspomnieć o obowiązku zakrywania ust i nosa, który był skrupulatnie egzekwowany. Ten element profilaktyki jest

---

² Pierwszy potwierdzony przypadek zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w Polsce wystąpił 4 marca 2020 roku w województwie lubuskim. Pacjentem „zero” był mężczyzna wracający do kraju z Republiki Federalnej Niemiec.

kluczowym zabezpieczeniem podczas szczytów poszczególnych fal zachorowań, które zwykle mają miejsce w miesiącach jesiennych, zimowych oraz wczesnowiosennych, gdy pogoda jest niestabilna i zmienna.

Pandemia Covid-19 wymusiła na społeczeństwie zmianę stylu i trybu życia, przeorganizowania harmonogramu dnia czy też przeorientowania pracy lub nauki. Wówczas najbezpieczniejszą formą kontaktów międzyludzkich, czy to na polu prywatnym, zawodowym, akademickim, bądź szkolnym, stał się Internet, do którego w przeciągu trwania całej pandemii zostało przeniesione całe życie. Jednakże tego typu działa nie dotyczą służb ratowniczych lub porządkowych, dla których codzienność nadal pozostała taka sama, a ustawowe zadania w dalszym ciągu były wykonywane z należytym zaangażowaniem, jednakże zgodnie z wewnętrznymi zasadami ograniczającymi rozwój patogenu pomiędzy funkcjonariuszami danej jednostki.

Działalność Państwowej Straży Pożarnej w województwie małopolskim w zwalczaniu zagrożenia epidemiologicznego

Państwowa Straż Pożarna obok Ochotniczej Straży Pożarnej, Państwowego Ratownictwa Medycznego, Sił Zbrojnych RP, Policji czy też Straży Granicznej, odgrywa istotną rolę podczas zwalczania skutków pandemii Covid-19. Wspólnymi siłami z wymienionymi formacjami oraz personelem medycznym stara się minimalizować rozprzestrzenianie się wirusa SARS-CoV-2, prowadząc różnego rodzaju działalność, zwłaszcza w aspekcie bezpieczeństwa lokalnego mieszkańców województwa małopolskiego. Dotyczy to przede wszystkim organizacji mobilnych izb przyjęć, namiotów wymazowych bądź szpitali polowych i zabezpieczenie ich pod względem technicznym, zarówno na początku, jak i podczas wykonywaniach w nich usług medycznych. Strażacy województwa małopolskiego wpierają jego mieszkańców poprzez aktywny udział, zarówno z podmiotami samorządowymi, jak i innymi wyżej wymienionymi służbami, w kontekście działań w zapewnieniu szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Wiąże się to przede wszystkim z aktywnością podejmowaną przez jednostki decyzyjne, tj. samorządy, stanowiące pierwszą linię walki z zagrożeniami. Oprócz tego, należy również wspomnieć, że rozwój pandemii Covid-19 zmienił zasady funkcjonowania poszczególnych jednostek Państwowej Straży Pożarnej, zwłaszcza w aspekcie organizacji pracy oraz udzielania pomocy zgodnie z przeznaczeniem omawianej formacji. W ten sposób Państwowa Straż Pożarna, angażując swoje wszystkie dostępne siły i środki do zwalczania zagrożenia o charakterze epidemiologicznym, jednocześnie wykonuje swoje ustawowe zadania, a także adaptuje się do rzeczywistości zagrożeń nowej generacji, które należy zwalczać systemowo przy użyciu niekonwencjonalnych sposobów. Należy zwrócić uwagę, iż jest to dostosowanie się do wyzwań, jakie niosą za sobą współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa epidemicznego, zarówno w Polsce, jak i na świecie.

Województwo małopolskie na swoim terytorium ma pięć Specjalistycznych Grup Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego, których zadaniem jest zabezpieczenie terenu pod względem ratownictwa chemicznego oraz ekologicznego, w obszar którego wpisuje się Covid-19. Niniejsze jednostki znajdują się w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu, Nowym Targu oraz Oświęcimiu. Ze względu na pojawienie się nowego zagrożenia

o charakterze naturalnym, wymienione jednostki notowały zdecydowanie większą aktywność niż w poprzednich latach. Głównie ze względu na to, iż działalność chemiczna została automatycznie przekształcona w zabezpieczenie biologiczne, skupiające się głównie na czterech najważniejszych obszarach prowadzonej działalności, tj. nowe zadania wynikające z zagrożenia, zapewnienie na odpowiednim poziomie stosowanych środków ochronnych, utrzymanie stanów minimalnych, a także czynny udział w akcjach humanitarnych poza granicami państwa (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 42–43, 70).

Zaczynając od zmian jakie zaszły na skutek pandemii wewnątrz badanego podmiotu, należy zwrócić uwagę na odgórne wprowadzenie stosownych ograniczeń, które służą minimalizowaniu procesu transmisji patogenu zarówno w społeczeństwie, jak i wśród służb ratowniczo-porządkowych, pełniących na co dzień swoje obowiązki w zespołach wyjazdowych, w związku z czym, czyni to niniejszą pracę niezwykle kontaktową. Dlatego wdrożono procedury mające na celu ograniczenie możliwości „przeniknięcia” wirusa SARS-CoV-2 do wnętrza jednostek, równocześnie wiedząc, iż całkowite wyeliminowanie ryzyka jest niemożliwe, zwłaszcza w momencie wzrastającej liczby pozytywnych przypadków zakażenia. Dlatego też zastosowano rozwiązania, których celem było maksymalne ograniczenie potencjalnej wewnętrznej transmisji koronawirusa (Zwęgliński, Radkowski, 2020: 102–103). Realizowano to przede wszystkim za sprawą reżimu sanitarnego połączonego z powszechną dekontaminacją pomieszczeń, dezynfekcją, zarówno dłoni, jak i używanego sprzętu, czy też powierzchni, z którymi strażacy mieli bezpośrednią styczność. Utrudniono również przemieszczanie się osób pomiędzy jednostkami organizacyjnymi PSP. Mając na względzie ograniczenie mieszania się obsad osobowych, wprowadzono system czterozmianowy w jednostkach ratowniczo-gaśniczych. Zwracano również szczególną uwagę na symptomy chorobowe pojawiające się wśród załóg strażackich, które natychmiastowo wykluczały danego funkcjonariusza z pełnionej dyżuru. W razie wystąpienia takiej sytuacji organizowane były również miejsca izolacji dla strażaków. W szczytowym momencie pandemii Covid-19 w 2020 roku, czyli w okresie jesienno-zimowym, na kwarantannie przebywało 90 strażaków PSP, natomiast chorobę Covid-19 stwierdzono u 47 z nich. Łącznie w przeciągu roku u 123 strażaków Państwowej Straży Pożarnej stwierdzono pozytywny wynik testu na obecność wirusa SARS-Cov-2. W celu zapewnienia gotowości operacyjnej braki osobowe uzupełniane były dzięki zaangażowanym w pomoc Małopolanom kadetom oraz podchorążym ze szkół Państwowej Straży Pożarnej (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 70–71).

W przypadku nowych działań, które pandemia wirusa SARS-CoV-2 wymusiła na małopolskiej Państwowej Straży Pożarnej, należy przede wszystkim pokreślić bezcenne wsparcie badanego podmiotu dla Systemu Ochrony Zdrowia, który kilkakrotnie był na granicy wydolności funkcjonalnej. Długie kolejki karetek, oczekujących na przekazanie pacjenta na Szpitalny Oddział Ratunkowy bądź Izbę Przyjęć, przyczyniły się do doraźnego zastępowania Zespołów Ratownictwa Medycznego w przypadku występowania stanów nagłego zachorowania, do których ratownicy medyczni nie mogli dotrzeć w odpowiednim czasie, a strażacy mogli być niemal natychmiast na miejscu zdarzenia (tamże: 71). Przede wszystkim jedną z przyczyn takiej sytuacji, oprócz niewydolności

Państwowego Ratownictwa Medycznego, jest bardzo dobre wyszkolenie strażaków w ramach kwalifikowanej pierwszej pomocy. Oprócz tego wśród kadry pożarnej jest wielu dyplomowanych ratowników medycznych, którzy na co dzień wybrali pracę w strukturach PSP, a nie PRM. Aby świadczona pomoc była bezpieczna, zarówno dla strażaków, jak i osób poszkodowanych, Państwowa Straż Pożarna, podobnie jak inne podmioty ratowniczo-porządkowe, została wyposażona w indywidualne środki ochrony, tj.: maski FFP2/FFP3, rękawiczki nitrylowe bądź lateksowe, gogle, okulary lub inne osłony zabezpieczające oczy i twarz. Jest to niezbędne minimum wymagane podczas licznych interwencji oraz kontaktu z potencjalnymi osobami zakażonymi (Szymczak, 2020: 25).

Rys. 2. Punkt wymazowy znajdujący się przy Szpitalu św. Rafała w Krakowie, przy ul. Bochenka 12. Zorganizowany w namiocie stanowiącym wyposażenie Państwowej Straży Pożarnej

Źródło: zbiory własne

Zadania związane z zastępowaniem Zespołów Ratownictwa Medycznego były jednymi z kluczowych wykonywanych podczas pandemii, aczkolwiek nie tylko tego rodzaju działania były realizowane. Niewątpliwie należy zaznaczyć obecność Państwowej Straży Pożarnej przy tworzeniu przyszpitalnych polowych izb przyjęć oraz początkowej segregacji pacjentów (mierzeniu temperatury, pomocy przy uzupełnianiu niezbędnych dokumentów medycznych), które były tworzone m.in. na bazie namiotów będących na wyposażeniu PSP. Służyły one szybszej procedurze triagu, a także obsłudze możliwie jak największej liczby Małopolan. Wspomniane namioty były również wykorzystywane do budowy mobilnych punktów wymazowych typu „drive-thru” oraz „test&go”, które

każdego dnia kontrolowane były przez dyżurujące grupy wyjazdowe. Podczas rutynowej kontroli sprawdzano przewody elektryczne, oświetlenie, konstrukcję namiotu oraz jego poszycie, a także stabilność całego obiektu. Straż odpowiada za zabezpieczenie punktów przed czynnikami atmosferycznymi, zwłaszcza niekorzystną działalnością wiatru, deszczu, śniegu oraz nadmiernego nasłonecznienia, a także czynnikami wewnętrznymi tj., nieszczelnością wewnętrznej instalacji elektrycznej i ciepłej (źródło własne). Dodatkowo strażacy aktywnie działali na rzecz bezpośredniej pomocy osobom dotkniętym przez Covid-19, zwłaszcza w podeszłym wieku, które na skutek izolacji bądź kwarantanny nie mogły opuszczać lokali mieszkalnych. Wówczas straż dostarczała potrzebującym podstawową żywność oraz niezbędne środki higieniczne (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 71). Ponadto transportowała osoby do miejsc odbycia kwarantanny, bądź na szczepienie do odpowiedniego punktu. Pomagała również personelowi medycznemu oddelegowanemu do pobierania wymazów na obecność koronawirusa lub transportowania wykonanych próbek do odpowiedniego laboratorium (Bugaj, 2021: 97–98).

Państwowa Straż Pożarna w początkowej fazie pandemii, tj. od 16 marca 2020 roku wraz z Karpackim Oddziałem Straży Granicznej pełniła dyżury na granicy polsko-słowackiej. W ramach wsparcia na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa sanitarnego prowadzone były kontrole podróżnych. Uruchamiano również dodatkowe punkty przygraniczne służące do badania osób z podejrzeniem lub z zakażeniem wirusem SARS-CoV-2. Wówczas skontrolowano podróżnych w ponad 4000 samochodach oraz około 6000 osób na przejściach granicznych. Ponadto, zadaniem strażaków PSP było przekazywanie stosownych komunikatów oraz apeli do mieszkańców o pozostanie w domach (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 9, 72).

Należy również wspomnieć, iż na prośbę Wojewody Małopolskiego Łukasza Kmity oraz decyzją Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP st. bryg. Piotra Filipka, w Ośrodku Szkolenia Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie utworzony został magazyn logistyczny, który posłużył do gromadzenia środków ochrony indywidualnej, płynów dezynfekcyjnych oraz sprzętu szpitalnego, który pochodził z Agencji Rezerw Materiałowych i przeznaczony był m.in. dla krakowskich szpitali, również tych tymczasowych, utworzonych na potrzeby walki z chorobą Covid-19 (tamże: 159).

Łącznie, tylko w 2020 roku, do magazynu utworzonego na terenie Ośrodka Szkolenia Komendy Wojewódzkiej PSP w Krakowie dostarczono ok. 800 ton sprzętu oraz innych środków przeznaczonych do zwalczania pandemii Covid-19 (tamże).

Kolejnym głównym działaniem realizowanym przez Państwową Straż Pożarną w ramach przeciwdziałania transmisji wirusa SARS-CoV-2 był udział w akacjach humanitarnych w Białorusi oraz Mołdawii, polegających na dostarczeniu i rozdysponowaniu środków ochrony indywidualnej, a także respiratorów i medykamentów (tamże: 70; MSZ, 2020).

Łącznie w całym 2020 roku małopolska Państwowa Straż Pożarna interweniowała 7240 razy w związku z przeciwdziałaniem skutkom pandemii Covid-19. Najwięcej realizowanych zadań dotyczyło przyszpitalnych punktów przyjęć (tj. 4179 razy) oraz dekontaminacji przestrzeni użytkowej (tj. 1323 razy). Najmniej interwencji

dotyczyło transportowania żywności do osób potrzebujących, przebywających na izolacji (tj. 80 razy) (Biuletyn Informacyjny KW PSP w Krakowie, 2020: 71).

Warto zwrócić uwagę, iż wszystkie działania podejmowane przez Państwową Straż Pożarną województwa małopolskiego w ramach przeciwdziałania pandemii choroby Covid-19 nie miały wpływu na gotowość operacyjną jednostek organizacyjnych. Wszystkie interwencje wynikające z ustawowych zadań były i nadal są realizowane cały czas – niezależnie od sytuacji epidemiologicznej (Szymczak, 2020: 28).

Wnioski

Państwowa Straż Pożarna pełni ogromną rolę we współczesnym systemie ratownictwa i ochrony ludności, który nieustannie ewoluuje na skutek pojawiania się nowych zagrożeń i obowiązków związanych z ich neutralizowaniem. Zauważyć można, że na przestrzeni lat istnienia Państwowej Straży Pożarnej zakres jej zadań znacząco się zwiększał.

Niebagatelne znaczenie dla rozwoju i sprawdzenia przygotowania służb, inspekcji i straży było pojawienie i rozprzestrzenianie się pandemii choroby Covid-19, która w Polsce rozpoczęła się wiosną 2020 roku. Jednostki te zostały postawione w najwyższej gotowości i z dnia na dzień przeznaczone do pełnienia zadań, które były zdecydowanie odmienne od ich codziennej rutyny. Dużą rolę w aspekcie eliminacji rozprzestrzeniania się wskazanej choroby pełniły (i pełnią nadal) jednostki ratowniczo-gaśnicze. Trwająca pandemia Covid-19 zmieniła zasady funkcjonowania poszczególnych jednostek Państwowej Straży Pożarnej, zwłaszcza w aspekcie organizacji pracy oraz udzielania pomocy zgodnie z przeznaczeniem omawianej formacji.

Państwowa Straż Pożarna nie jest już wyłącznie kojarzona z gaszeniem pożarów, zabezpieczaniem miejsc wypadków, czy opanowaniem lokalnych sytuacji kryzysowych związanych chociażby z występowaniem niekorzystnych warunków atmosferycznych (powódzie, wichury). Obecnie PSP nastawiona jest na podejmowanie nowych, nietypowych zadań, a służba w tej jednostce jest często bardzo dynamiczna. Regułę te potwierdzają także bieżące wydarzenia. W związku z inwazją Rosji na Ukrainę i napływem wielu uchodźców z kraju ogarniętego wojną, PSP przejęło koordynację akcji pomocy dla ludzi przybywających do Polski. Działania tego typu podjęto także w Małopolsce, szczególnie na Dworcu PKP Kraków Główny. Ich pomoc skupiać się będzie m.in. na relokacji uchodźców do mniejszych miast regionu. Wspomniane zadania nie leżą bezpośrednio w kompetencjach ustawowych strażaków służących w PSP.

Wszystkie wymienione w artykule przykłady stanowią o bardzo dużym zaangażowaniu PSP w zapewnianie bezpieczeństwa powszechnego mieszkańców. Na przykładzie województwa małopolskiego można wskazać także na nieocenioną rolę ich współpracy z innymi podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnianie bezpieczeństwa. Państwowa Straż Pożarna posiada w swoich strukturach szeroko wykwalifikowanych funkcjonariuszy, co stanowi o wysokiej elastyczności formacji, która jest w stanie przejąć doraźnie szereg zadań ratowniczych, medycznych, porządkowych oraz ochronnych w momencie niewydolności innego rodzaju służb, inspekcji czy straży. Dynamiczne zmiany w Polsce jak i Europie wskazują, że jednostki ratowniczo-gaśnicze będą się

w dalszym ciągu rozwijać, a podejmowane przez PSP (zarówno w skali lokalnej jak i krajowej) zadania i nadawane uprawnienia będą sukcesywnie poszerzane.

Bibliografia

- Biuletyn Informacyjny Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie za rok 2002, [...] 2020.
- Bugaj G., (2021). Przygotowanie PSP do działań w sytuacji zagrożenia niebezpiecznym czynnikiem biologicznym w kontekście pandemii Covid-19. *Zeszyty Naukowe SGSP 2021*, nr 80, t. 2, s. 89–107, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6471>.
- Czystowski R. (2022). *Koronawirus w woj. małopolskim: liczba nowych zachorowań 2 marca*. Pobrano z: <https://300gospodarka.pl/live/koronawirus-malopolskie-liczba-nowych-zachorowan> (02.03.2022).
- Kądziołka J. (2012). *Moje miasto Tarnów – mój powiat tarnowski, Historia Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Tarnowie*. Pobrano z: <https://www.mmtarnow.com/2012/12/historia-komendy-miejskiej-panstwowej.html> (11.03.2022).
- Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie (2022). *Kierownictwo*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/kwpsp-krakow/kierownictwo> (10.03.2022).
- Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej (2022). *Organizacja KSRG*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> (11.03.2022).
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych (2020). *Polska pomoc humanitarna dla Białorusi*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/polska-pomoc-humanitarna-dla-bialorusi> (09.03.2022).
- Polska w Republice Mołdawii (2020). *Konwój z pomocą humanitarną w ramach walki z Covid-19 przybył do Republiki Mołdawii*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/republikamoldawii/konwoj-z-pomoca-humanitarna-w-ramach-walki-z-covid-19-przybyl-do-republiki-moldawii> (09.03.2020).
- Popis J. (2013). Historia pożarnictwa. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje*, nr 14, s. 153–172.
- Szymczak M. (2020). Straż pożarna w obliczu stanu epidemii. *W akcji*, nr 2, s. 24–28.
- Polska w liczbach (2022). *Województwo małopolskie w liczbach*. Pobrano z: <https://www.polskawliczbach.pl/malopolskie> (02.03.2022).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, Dz.U. 1991 nr 88 poz. 400.
- Zajac Z., Ziarko A. (2022). *Covid-19 (aspekt medyczny)*. W: Wasiuta O., Wasiuta S. (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Libron, t. 5, s. 139–145.
- Zwęgliński T., Radkowski R. (2020). Jednostki ochrony przeciwpożarowej podczas epidemii COVID-19. Funkcjonowanie i zadania w pierwszych miesiącach aktywności wirusa SARS-CoV-2. *Zeszyty Naukowe SGSP 2020*, nr 76, t. 4, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.5980>.

Biogramy autorów

Paulina Rus – doktorantka dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Absolwentka studiów magisterskich na kierunkach bezpieczeństwo narodowe w specjalności zarządzanie bezpieczeństwem i obronnością oraz administracja w specjalności e-administracja na Uniwersytecie Komisji

Edukacji Narodowej w Krakowie. Rozprawa doktorska skupia się na działalności służb, inspekcji i straży odpowiadających za zapewnianie bezpieczeństwa publicznego i powszechnego na obszarach aglomeracji krakowskiej i łódzkiej. W kręgu jej zainteresowań naukowych znajdują się zagadnienia związane z problemami polityki i bezpieczeństwa w kraju i na świecie.

E-mail: paulina.rus@up.krakow.pl

Żaneta Zając – doktorantka dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Absolwentka studiów magisterskich na kierunku bezpieczeństwo państwa w specjalności edukacja i profilaktyka bezpieczeństwa na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Studentka studiów podyplomowych na kierunku zarządzanie kryzysowe na Akademii Sztuki Wojennej. Rozprawa doktorska skupia się na podmiotach bezpieczeństwa narodowego w przeciwdziałaniu skutkom pandemii Covid-19 w Polsce. Zainteresowania badawcze ukierunkowane są na bezpieczeństwo narodowe, wewnętrzne, społeczne, kulturowe, personalne oraz zdrowotne, zwłaszcza w aspekcie ruchów separatystycznych, autonomiczności, regionalizmów, zdrowotności i podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa epidemiologicznego.

E-mail: zaneta.zajac@up.krakow.pl